

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Kuvendi - Skupština – Assembly

VI saziv
Jesenja sesija

Komisija za ljudska prava, ravnopravnost polova,
Nestala lica i peticije

P-nr.33/2018
Priština, 12. Novembar 2018. god.

Z A P I S N I K

Sednici su prisustvovali: Duda Balje, Lirije Kajtazi, Saša Milosavljević, Mexhide Mjaku-Topalli, Luljeta Veselaj-Gutaj, Shemsi Syla, Fisnik Ismaili, Teuta Haxhiu i Veton Berisha.

Odsutni: Saranda Bogujevci i Mirjeta Kalludra.

Osoblje za podršku komisije: Selman Ymeri, koordinator i Sulltane Gashi, službenik oblasti.

Ostali prisutni: Shyqiri Bytyqi – MONT, Leonora Morina-Bunjaku – zamenik ministra u MKOS, Lulevera Behluli – MONT, Qëndresa Rashiti – MKOS, Ismet Osdautaj – MONT, Arnella Hoxha - Down Syndrom Kosova, Edon Baliqi-KDI, Saranda Uka-FKAK, Bujar Kadriu, predsednik FKAK, Mexhid Foniqi-SHVK, Kushtrim Xhelili-FKAK, Bardh Prekaj-SHVK, Jasmin Maksuti-IVK, Jusuf Fazliu-IVK, Rukije Gashi-SHKSH, Selman Hoti-Kosovsko udruženje gluvih, Enver Kurtaliu-Kosovsko udruženje gluvih, Fisnik Galani-Handikos, Flora Kryeziu-UNICEF, Sebahate Beqiri-Down Syndrom, Besiana Dauti-Ekonomia Online, Mirjeta Duraku-KosovaPress, Pajtim Quni-Radio Kosova i Halil Kurmehaj-IVK.

Sednicom je predsedavala Duda Balje, predsednica komisije.

Članovi komisije nisu imali primedbi ni druge predloge za dnevni red koji je predložen od predsednice komisije, stoga je komisija održala radove sa sledećim

Dnevni red:

1. Izveštavanje u komisiji vezano za primenu Nacionalne strategije za prava osoba sa ograničenim sposobnostima u Republici Kosovo 2013 – 2023. god. Pozvani: Skender Reqica - Ministar rada, Shyqiri Bytyqi – Ministar MONT-a, Uran Ismaili – Ministar za zdravlje,

Kujtim Gashi – Ministar za kulturu omladinu i sport i Organizacija kosovski forum za ograničenu sposobnost;

2. Usvajanje zapisnika sa proteklih sednica;

3. Razno.

Predsednica je rekla da smo na ovoj sednici pozvali nadležne ministre i organizacije osoba sa ograničenim sposobnostima, u vezi sa primenom Nacionalne strategije za prava osoba sa ograničenim sposobnostima u Republici Kosovo.

Shyqiri Bytyqi je rekao da na osnovu mera koje su određene nacionalnim planom osoba sa ograničenim sposobnostima, MONT je adresirao sve obaveze koje proizilaze iz Ministarstva za obrazovanje i preduzete su konkretne mere, kako bi se ove mere koje su delegirane za ministarstvo primenile. U okviru toga, prvo su izvršene intervencije zakonske infrastrukture, gde su izrađena 3. administrativna uputstva koja se tiču ovih pitanja iz ove osetljive kategorije koje imamo u našem društvu. Prvo uputstvo se tiče izvornih centara koji su sada funkcionalni i primenjivi. Nakon toga, izrađeno je Administrativno uputstvo za Pedagošku ekipu za procenu koji je raspodeljen u saradnji sa opštinama i koji se primenjuje, i Uputstvo za izradu i primenu individualnog plana obrazovanja, koji je takođe u primeni.

MONT je nastavio sa primenom drugih objekta koje proizilaze iz ove strategije, gde su izrađeni standardizovani instrumenti za pedagošku procenu dece s ograničenim sposobnostima. Ovaj projekat je veoma važan i započet je kao pilot projekat u 7. opština sa 14. škola.

MONT u saradnji sa opštinama i sa dva profesora iz Univerziteta Bolonje i Padove, primenjujemo jedan drugi projekat u 17. opština, koji će trajati do juna 2019. godine. On je rekao da za specifični grant za 2019. godinu imamo i 100. novih asistenata za decu s ograničenim sposobnostima. To je naše angažovanje koje je dalo rezultat i sada će ovi 100. asistenata biti zapošljeni u 2019. godini, i raspodeljeni su po opštinama na osnovu potreba i prema broju dece koja postoje po opštinama.

Takođe, zaposleno je još 9. nastavnika za podršku po opštinama koje su imale potrebe na osnovu zahteva škola, i time je postignut broj od 85. nastavnika za podršku na celom nivou Kosova. takođe, zaposlena su još dva instruktora za jezik znakova i u 2019. godini se očekuje zaposlenje jednog asistenta za jezik znakova, koji ima za cilj da pomogne procesu.

Leonora Morina – Bunjaku je rekla da departmani MKOS-a, primenjujući programske politike za osobe s ograničenim sposobnostima tokom 2018. godine, počeli su sa primenom strategije za osobe s ograničenim sposobnostima, dodeljujući budžet i realizujući projekte za podršku i poboljšanje uslova ove kategorije, u kulturi, omladinu, sportu i nasleđu.

Bujar Kadriu je rekao da glavne tačke koji su trebali da adresiraju, nemaju kome da obrate, jer je odsutan Ministar za rad i socijalnu zaštitu i Ministar za zdravstvo, koji su trebali da obave niz akcija. Što se tiče Ministarstva kulture, akcioni plan ne predviđa subvencije organizacija civilnog društva. Predviđa nešto konkretnije. Informacije koje smo dobili od Ministarstva kulture, imamo i na veb stranici ministarstva. Što se tiče MONT-a, rečeno je da je viđen napredak pogotovo sa administrativnim uputstvima i izradom održivih politika. Rekao je da se nada da će od ove sednice izaći preporuke kako bi u okviru akcionog plana u okviru strategije, pogotovo iz zakonodavne oblasti izrade politika, uđu i preporuke za koncept dokument sveobuhvatnog zakona koji se pod hitno treba usvojiti u skupštini.

Jasmin Maksuti, što se tiče obrazovanja, rekao je da je učinjen napredak u vezi sa osobama s ograničenom sposobnošću, i ovde pozivam da se osobe s ograničenom sposobnošću trebaju integrisati u normalnom obrazovanju i naveo je da, što se tiče slepih osoba, ima nedostatka u literaturi, pogotovo kod univerzitetskog obrazovanja.

Što se tiče sporta i kulture, tražio je da se radi više za integrisanje osoba s ograničenim sposobnostima i takođe je istakao da će nakon ovog sastanka, kao inicijativa izaći sa procenom šta se radilo do sada i sa zahtevima šta će se raditi ubuduće.

Enver Kurtalani je rekao da je najveća zabrinutost u činjenici jer gluva deca koja završe srednju ili profesionalnu školu, 96% njih ne znaju da čitaju i pišu, znači isti su nepismeni. Zbog tog razloga, u 2013. godini smo dogovorili sa MONT-om obučavanje eksperata i instruktora za jezik znakova, kako bi se podržalo poboljšanje kvaliteta obrazovanja za ovu kategoriju učenika. Potreba je da gluva deca imaju više nastave u jeziku znakova, i molim poslanike da izvrše veći pritisak za implementaciju ovog sporazuma u pravcu poboljšanja kvaliteta obrazovanja.

Sebahate Beqiri je rekla da se primećuju neka poboljšanja, ali stanje osoba s ograničenom sposobnošću još uvek ostaje veoma teška. Rekla je da oni ne žele da se tretiraju milosrdno, već da se tretiraju na osnovu prava koja im pripadaju Ustavom Republike Kosovo i svim drugim zakonima koja se tiču osoba s ograničenim sposobnostima. Što se tiče oblasti obrazovanja, izražavamo zabrinutost sa velikim brojem asistenata koje još uvek imamo po javnim školama, a koji se plaćaju od samih roditelja, dok takvo nešto zabranjuje zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju. Broj asistenata treba da bude približno 100. i, na osnovu informacija koje imamo, još uvek 100. asistenata nisu sertifikovani i nije sigurno da će 100. asistenata započeti sa radom u januaru 2019. godine. Imamo i veliki broj dece s ograničenim sposobnostima koja su deo redovnih škola i ovaj broj asistenata neće pokriti ni 10% potreba koje imamo na terenu. Izražavamo našu zabrinutost jer nisu sve ekipe za procenu funkcionalne i, od informacija koje imamo sa terena, ekipe za procenu koje nisu funkcionalne su u sledećim opštinama: Obilić, Junik, Dečani, Dragaš, Klina, Suva Reka, Orahovac i Kamenica. Izražavamo našu zabrinutost i u vezi termina koji se još uvek koriste u školskim tekstovima. Prošle godine smo pretraživali po Biologiji za 10. i 11. razred, i Daunov sindrom se predstavlja terminom koji je zabranjen od 80-ih godina od strane SOZ-a, i mi dajemo mogućnost deci da i dalje uče sa predrasudama o zajednicama sa ograničenim sposobnostima, jer im mi to učimo po školama. Tražili smo od ministarstva, kada se dođe do te lekcije, da se pređe i da se koristi materijal koji je pripremila Udruženje Down syndrom Kosova, ali mi nemamo nikakve informacije o tome gde se nalazimo s ovim materijalom. Takođe, i u azbuci ima uvredljivih izraza što se tiče fizičke ograničene sposobnosti. Smatram da se ova pitanja trebaju tretirati urgentno jer vaspitavamo i učimo generacije u duhu predrasuda i duhu stereotipova.

Mexhid Foniqi je rekao da su kao zajednica slepih lišeni prava korišćenja crno belog čitanja, ali koristimo pismo brailove azbukom i uz pomoć informativne tehnologije smo uspeli da obavimo izvanredno veliki posao u pravu informisanja. Ali, zabrinutost koju imamo već nekoliko godina je pitanje tehničko-vokalne sinteze koja uči slepo lice da ima pristup na svim informacijama informativne tehnologije, gde slepo lice može biti jednako sa svim drugim građanima. Stoga, imamo direktan zahtev za Ministarstvo obrazovanja, da u kontaktu sa ministrom obrazovanja Republike Albanije, na sastanku dveju Vlada, koji će se održati na

kraju ovog meseca, iniciraju pitanje izrade vokalne sinteze, jer je to nešto što košta i samo jedna vlada nema mogućnosti da to snosi.

Rukije Gashi je rekla da su protiv obrazovnog sistema koji traje od pre 70-ih godina i isti avaz i isto vaspitanje. Ona je tražila da radimo i da ne gubimo donatore iz Finske. Oni u strategiji imaju i izradu nastavnog plana i programa za jezik za znakove u Učiteljskom fakultetu, i za Ministarstvo kulture i opštine. Veoma mi je žao kada se kaže da smo zaposlili osobe s ograničenim sposobnostima na tri dana.

Halil Kurmehaj je rekao da što se tiče univerzitetskog obrazovanja, zamolili bi smo vas da nam pomognete, imajući u vidu činjenicu da opremite javne univerzitete sa posebnim kabinetima sa centrom za podršku osoba sa ograničenim sposobnostima, gde bi tu spadale sve kategorije ove zajednice. Takođe, molimo MONT i poslanike da ovaj centar bude sveobuhvatan kako bi javni Univerzitet u Prištini imao ovaj centar, uključujući i potrebnu prikladnu opremu, ali otklanjajući nevladine organizacije, ili barem da imaju ulogu nadgledanja ili savetovanja, ali da se ne stvara finansijski monopol. Nakon toga, rekao je da ne postoji nikakva zakonska prepreka da knjižice za ovu zajednicu budu izdavane od vlade, odnosno Ministarstvo za rad, i takođe je pomenuo i pitanje Medicinsko-socijalne komisije koje je izmenjeno, a u stvari smo imali samo obratnu izmenu i nikakvih kazni nema za one koji su povredili zakon četiri godina uzastopno.

Shyqiri Bytyqi je rekao da sve zabrinutosti koje su predstavljene od udruženja su i naše zabrinutosti, i preduzeli smo konkretne akcije na osnovu strategije, ali još uvek imamo mnogo toga da učinimo, i nije bilo moguće da se sve stvari završe za kratko vreme. Rekao je da su otvoreni za sastajanje sa svima, ali ponekad imamo veoma opterećene agende i trebaju da ih razumeju. Što se tiče redovnog integrisanja, učinjen je veoma pozitivan korak i skoro 98% dece je uključeno u redovnu nastavu, preostao je mali deo i treba se izvršiti tačna analiza, da li trebaju da se uključe u integraciji ili trebaju biti zasebno.

Što se tiče tekstova, mi smo preduzeli mere koje su bile moguće za preduzimanje i imaćemo na raspolaganju nove tekstove za školsku godinu 2019 – 2020. Bilo je nemoguće da se za kratak period izmene svi tekstovi, jer je trebalo da ti tekstovi budu sa potpunim međunarodnim obavezama, i bila je obaveza svakog autora i svake izdavačke kuće da ne koriste nijednu diskriminatornu reč za bilo koju kategoriju. Imamo blisku saradnju sa Ministarstvom obrazovanja Albanije, i to je tema koju možemo da otvorimo u vezi sinteze, jer je to veoma važno i verujem da možemo naći zajednički jezik u tom pravcu.

Lulavera Behluli je rekla da je Izvorni centar jedini na Kosovu koji snabdeva učenike od prvog do dvanaestog razreda sa tekstovima, bilo to sa uvećanim tekstovima na osnovu vrste ograničene sposobnosti, na osnovu vida za koji učenici imaju potrebe. Što se tiče učenika koji imaju problema sa sluhom, sa tom problematikom se ne suočava samo Kosovo već i region. Jezik znakova na Kosovu do 2010. godine uopšte nije bio standardizovan, i od 2010. godine imamo jezik koji se promovise i može biti deo obrazovnog sistema. Iz 2016. godine, u saradnji sa udruženjem i Fincima, zaposlili smo instruktora za jezik znakova koji pruža uslugu jezika znakova Izvornom centru Majka Tereza u Prizrenu, koja je jedina na Kosovu. Međutim, ne možemo da očekujemo od osoblja da za godinu dana nauče jezik znakova i ne možemo očekivati kvalitet dok nastavnici ne znaju jezik znakova na nivou u kojem bi trebali znati.

Teuta Haxhiu je postavila pitanje, koliki je broj svih zahteva za asistente u početnoj fazi. Nećemo stati tražeći da nađemo rešenje za vas i da pomognemo porodicama. Problem je jer nemamo nastavnike da učimo ove učenike, a kako bi postali nastavnik, koliko vremena i investicija nam me potrebno. Ovaj problem sam pokrenula i kada sam bila na sastanku zajedničke komisije sa predstavnicima iz Albanije, i ovaj problem je i tamo evidentan. Dobro je da sakupimo vaše zahteve za svako ministarstvo koje imate, i da nam pošaljete iste, jer bi nam time pomogli jer samo zajednički možemo da postignemo sve, ali ako to pošaljemo na tačnu adresu.

Luljeta Veselaj-Gutaj je rekla da su tokom nadgledanja Zakona za zaštitu od diskriminacije, u komponenti socijalne zaštite, našli da su osobe s ograničenim sposobnostima najviše diskriminirani. U MRSZ-u se kaže da je za zajednicu gluвих učinjen napredak ozvaničenjem jezika znakova, i svakom građaninu koji ima problema sa sluhom i kome je potrebno tumačenje, omogućen je jezik znakova, i to je postignuto jer smo počeli od nule i kao društvo smo bili u tranziciji. Što se tiče sveobuhvatnog obrazovanje, mnogo je rađeno od MONT-a godinama. Ostaje problem pitanje tekstova i trebamo obratiti pažnju da izradimo adekvatne tekstove za svaki razred, a u posebnosti za univerzitetske studije.

Mexhide Mjaku-Topalli je rekla da trebamo da znamo koliko je nastavnika obučeno za sveobuhvatno obrazovanje. Da li je obuka bila adekvatna i da se izvrši profesionalna procena za nastavnike. Rekla je da brine kako će se izvršiti kategorizacija za predškolske učenike. Da li je za niži nivo dodeljen asistent, pomoćna vaspitačica, nastavnik-putnik. Kao ministarstvo, možete uzeti za obavezu da se jednim uputstvom eliminiše ta lekcija koja je pomenuta kao problem, kod knjige iz 10. razreda i iz azbuke. Takođe je rekla da, imamo jedno istraživanje koje je učinjeno od Kosovskog foruma za ograničenu sposobnost i imamo preporuke koje su doneli. Dobro bi bilo da nam za svaku preporuku odgovori MONT, ali i MRSZ, kako bi znali da li da postavljamo parlamentarna pitanja, i da li da podnosimo individualne zahteve za budžet, ili da pokušamo da utičemo mi kao poslanici.

Fisnik Ismaili: od onoga što je rekla gospođa Sebehate, obuhvaćeno je sve i sveobuhvatni nacrt zakona treba da obuhvati i reši sva pitanja koja se tiču ove zapostavljene grupe ljudi u našem društvu. To su pitanja koje trebamo svakodnevno podizati parlamentarna pitanja u Skupštini i treba se vršiti pritisak nad vladom kako bi se preduzele te mere.

Shemsi Sylja je rekao da sve ovo što je danas rečeno ovde, i pitanja za koja su data obećanja, su obaveza za nas ubuduće, kako bi se kao Komisija suočili sa ovim zadatkom koji smatram veoma važnim.

Lirije Kajtazi je rekla da nije lepo to što ministri nisu odgovorili na poziv komisije. Mogli su najmanje da pošalju nekog zamenika ministra, jer su agende Funkcionalne komisije prioritet. Nadovezujući se na temu, rekla je da za fondove koje se daju za NVO-e, imali smo mnogo primedbi, i viđeno je da ima fondova, ali najveći problem stoji na to da li oni postižu cilj. Za sve ovo preostaje mnogo toga da se učini.

Shyqiri Bytyqi je rekao da su problemi nagomilani od mnogo godina i ne mogu se lako rešiti izvan volje. Potrebno nam je vremena kako bi ih rešili. Što se tiče tekstova iz prošle godine, kada je došla zamera od udruženja, preduzeli smo neposredne mere i prošle godine smo ovaj

materijal raspodelili u sve škole i ako nije otišlo u svim školama, tražili smo od svih opština šta se desilo sa tim materijalom za koju su imali obavezu da je raspodele.

Predsednica se zahvalila svima za prisustvo i rekla je da će ponovo biti zajedno kako bi radili na rešavanju problema.

2. Usvajanje zapisnika sa proteklih sednica

Predsednica je utvrdila da su zapisnici sa sednica održanih 4. jula, 20. jula i 17. septembra 2018. godine, usvojeni su bez primedbi.

3. Razno

Predsednica je rekla da, u ponedeljak 19. novembra, pozvani ste da učestvujete na javnu diskusiju povodom obeležavanja Konvencije za prava dece.

Teuta Haxhiu je rekla da ima zahtev da u sredu 14. novembra budu pozvani na sastanak, povodom slučaja kod memorijalnog kompleksa u Meji, direktor Agencije za zaštitu memorijalnih kompleksa, predstavnici Udruženja i Vladina komisija za nestala lica, jer ima problema sa slikama gde ugovorna kompanija ne prihvata da vrati fotografije porodicama, koje su uzele kako bi radili na njima, i to je teška povreda koja im se dešava. Takođe, da se potraže informacije od Tužilaštva, da li je učinjeno nešto povodom tog slučaja.

Predsednica je utvrdila da će komisija održati sednicu 14. novembra 2018. godine, u 10:00 časova.

Lirije Kajtazi je obavestila članove komisije da je autobus sa ljudima koji žive u dijaspori napadnut u Srbiji, putujući za Austriju.

Shemsi Sylja je rekao da pitanje posete članova komisije van zemlje, dobro je da se diskutira i da se donese odluka u komisiji.

Sednica je završena u 12:00 časova.

Pripremljeno od:

Osoblje za podršku komisije

Predsednica komisije,

Duda Balje